

Forankring av arbeide med problematisk og skadelig seksuell atferd (SSA) i psykisk helsevern for barn og unge (PHBU)

1. Bygge kompetanse på behandling av barn og unge med skadelig seksuell atferd (SSA)

Overgrep mot barn og unge er et alvorlig problem for den enkelte og samfunnet. Området er gitt økt oppmerksomhet fra nasjonale myndigheter. Det er behov for økt kunnskap og kompetanse om forebygging, utredning og behandling. Det gjelder kompetanse til å snakke med barn og unge om seksualitet generelt, undersøke om de kan ha vært utsatt for vold/overgrep og på å forebygge og behandle. Dette berøres også av etablering av lavterskeltilbud for voksne som har seksuelle følelser og tiltrekning mot barn («Det finnes hjelp!») og behandlingstilbud til dømte (jfr. videre spredning av «Basis prosjektet», Konfliktrådet/ «Ungdomsstraff» o.l.) (for mer dokumentasjon se nedenfor punkt 3).

Samtidig er noen barn og ungdom selv utøvere av problematisk og skadelig seksuell atferd mot andre. Disse mindreårige har i begrenset grad fått hjelp for egen del og for å forebygge nye overgrep.

På denne bakgrunn ble det bl.a. gitt de regionale helseforetakene i Oppdragsdokumentet i 2017 i oppdrag å opprette et nasjonalt klinisk nettverk for å bygge opp kunnskapsbasert utrednings- og behandlingskompetanse i spesialisthelsetjenesten for barn og unge (PHBU) som har utøvet problematisk eller skadelig seksuell atferd SSA. Helse Vest RHF ble bedt om å lede nettverket.

Parallelt ble det i statsbudsjettet for 2017 også satt av midler til behandlingstilbud for «unge (seksual)overgripere». Helse Vest RHF fikk i oppdrag å disponere midlene.

Helse Vest RHF bestemte at de bevilgede midlene skulle brukes til å bygge opp og styrke behandlingstilbudet til barn og unge i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd og i samråd med de regionale helseforetakene ble dette koblet til etablering av det nasjonale nettverket.

Dette ble nedfelt i en oppdragsavtale mellom Helse Vest RHF og Helse Vest RHF på vegne av de regionale helseforetakene.

Oppdraget er å styrke kompetansen og etablere behandlingstilbud i alle helseregionene for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.

Dette kan skje ved at det etableres spisskompetanse i form av kliniske ressursenheter eller nettverk i hver helseregion. Et av prosjektets hovedmål sier at det må være mulig ved alle lokale helseforetak (HF), med veiledning fra spisskompetanse etablert i regionen, å utrede/behandle mindreårige med skadelig seksuell atferd (SSA).

Alle helseregionene har oppnevnt representanter fra psykisk helsevern for barn og unge til det nasjonale nettverket og tilhørende kompetanseutviklingsprosjekt.

2. Hvordan kan det i psykisk helsevern for barn og unge arbeides med barn og unge med skadelig seksuell atferd

Det er flere sentrale dokumenter som viser hvordan psykisk helsevern for barn og unge kan arbeide med skadelig seksuell atferd hos barn og unge, se nedenfor punkt 3.

BUP/PHBU møter enten temaet problematisk og skadelig seksuell atferd gjennom konkrete henviste saker eller gjennom avdekking/kartlegging i pasientsaker med andre fokus og tema. Det forventes at en offentlig helsetjeneste som BUP/PHBU er særlig årvåken når det gjelder alle typer overgrep mot mindreårige, at man kartlegger og tidlig oppdager overgrep, at man stopper/forebygger nye overgrep (inkludert hjelper utøvere) og hjelpe sårbare barn henimot prososial og proseksuell helse, utvikling og fungering. Dette gjelder barn som er utsatte, barn som er utøvere og barn som både er utsatte og utøvere av vold generelt, seksuelle overgrep spesielt.

SSA omtales i dag ikke med konkret tekst i dagens prioriteringsveileder for BUP/PHBU. Det er søkt rettet på ved at prosjektledelsen/klinikernettverket i 2018, etter møte og oppfordring fra Helsedirektoratet, har levert inn tekstforslag om prioritering av SSA til bruk ved eventuell ny revidering av prioriteringsveileder. Foreløpig er det ikke gitt konkrete signaler om at ny revisjon er på gang.

Helsedirektoratet har som svar på «mangler i dagens prioriteringsveileder» gitt muntlig signal om at man i SSA saker bør kunne anvende 20 % regelen som legger opp til skjønn i inntaksvurderinger ved sterk mistanke/avdekking av alvorlige SSA saker. Videre kan kapitler om utredning/behandling av mulige atferdsforstyrrelser/ADHD, autismespekter, OCD og traumer/belastningsreaksjoner være aktuelle – samt tilleggskriteriene om «barnet står i fare for å skade seg selv eller andre». Hvilke inntakskriterier som benyttes, vil kunne variere fra sak til sak (jfr. grad av alvorlighet når det gjelder atferd/symptomer beskrevet). Forskning viser at barn/ungdom som utøver skadelig seksuell atferd (SSA) er en heterogen gruppe både når det gjelder karakteristika, etiologi og veier inn/ut av SSA.

Det er videre ønskelig at saker som henvises med bekymringsfull seksuell atferdsproblematikk, på forhånd er screenet og differensiert på alvorlighet og kompleksitet (les: minimum screenet ved f.eks. bruk av verktøyene Trafikklyset og Hacketts definisjonskontinuum → mørkegule/røde SSA saker) og helst bør ha vært forhåndsdrøftet i SSA kompetente tverrfaglig konsultasjonsteam. Trygghetsplanarbeidet bør også være startet opp).

BUP/PHBU bør ikke stå alene som faginstans i disse alvorlige og ofte komplekse SSA sakene – hverken når det gjelder utredning (les: samarbeide med kommunal helse- og barneverntjeneste, Statens barnehus, Bufetat m.fl.) eller i å dekke eventuelt videre behov for behandling/oppfølging (les: oppfølgingstilbud fra fagpersoner/faginstanser utenfor BUP/PHBU kan vise seg å være vel så rette og nødvendige trygging- og endringstiltak).

3. Aktuelle rapporter og referanser

Nedenfor er det vist til sentrale rapporter, prosjekter og referanser for arbeid med barn og unge med skadelig seksuell atferd.

- NKVTS rapport nr. 6/2016: Behandlingstilbudet til barn som er utsatt for og som utøver vold og seksuelle overgrep. En nasjonal kartleggingsundersøkelse.
https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/06/Rapport_6_2016_Nett.pdf
- NKVTS rapport nr. 1/2017: Behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd – kunnskap og erfaringer fra de nordiske landene og Storbritannia – forslag til en landsdekkende struktur.
https://www.nkvts.no/content/uploads/2017/03/NKVTS_Rapport_1_2017.pdf
- HOD, 2017: Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017-2022)

https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf

- NKVTS rapport nr.3 /2018: «Tverretatlig samarbeid om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd»
https://www.nkvts.no/content/uploads/2018/09/NKVTS_Rapport_3-18_SSA.pdf
- RVTS Midts pågående arbeid med å utarbeide en norsk veileder på arbeid i skolene i SSA saker (prosjekt finansiert av Helsedirektoratet).
- Etablering av nasjonalt behandlingstilbud for voksne som er dømt for overgrep (jfr. Basis prosjekt/SIFER) (2019/20->)
- Etablering av lavterskeltilbud med tilknyttet behandlingstilbud over hele landet for voksne som står i fare for å begå seksuelle overgrep mot barn (jf. «Det finnes hjelp»)

Fyllingsdalen/Bergen, 13.10.2020

På vegne av prosjektledelsen



Monica Jensen

Psykologspesialist
Prosjektleder nasjonalt klinisk SSA nettverk/kompetanseutviklingsprosjekt i PHBU
PhD kandidat Betanien sykehus/HEMIL/UIB
Ressursenheten V27
BUP
Betanien sykehus
Bergen/Norway
+47 55 50 73 50
+47 48 49 72 98